

Анотація

Карпов Р. В. Зкладная как обеспечение ипотечных ценных бумаг. — Статья.

Статья посвящена определению места закладной в системе ипотечных ценных бумаг и выяснению особенностей гражданско-правового порядка ее использования в качестве обеспечения выпуска ипотечных облигаций и сертификатов.

Ключевые слова: закладная, ипотечные ценные бумаги, обеспечение, ипотечное покрытие, ипотечные активы.

Summary

Karpov R. V. Mortgage As the Collateral for Mortgage-Backed Securities. — Article.

The article is devoted to defining the place for a mortgage among the mortgage-backed securities. The civil order was clarified to use the mortgage as the collateral for issuance of mortgage bonds and certificates.

Keywords: mortgage, mortgage-backed securities, collateral, mortgage cover, mortgage assets.

УДК 347.122:061.234(477)

Ю. В. Кривенко

СПОСОБИ НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ РЕЛІГІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Сучасна Україна вступила в період духовного піднесення. Вільна людина у справедливій державі — найвища цінність сучасної України. Головні пріоритети діяльності держави — це людський розвиток і гідність, духовність і свобода, рівність і солідарність, громадянське суспільство та демократія, єдність і правова держава, міжнаціональна і міжконфесійна злагода, взаємна повага і толерантність, справедливість і добро.

У рекомендаціях Парламентської асамблеї Ради Європи з питань захисту власності релігійних громад № 1556 (2002 р.) рекомендовано — гарантувати релігійним інститутам, власність яких була націоналізована в минулому, ретитуцію цієї власності у визначений термін чи, якщо це неможливо, справедливу компенсацію; необхідно стежити за тим, щоб націоналізована церковна власність не приватизувалася (п. 8).

Відповідно до ч. 1 та 2 ст. 17 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» релігійні організації мають право використовувати для своїх потреб будівлі і майно, що надаються їм на договірних засадах державними, громадськими організаціями або громадянами.

Мета статті полягає в проведенні огляду та аналізі нормативно-правової бази при визначенні та характеристиці способів набуття права власності релігійними організаціями, з урахуванням норм світського та канонічного права.

Відповідно до постановленої мети було сформульоване таке завдання: використовуючи матеріали практики, проаналізувати способи набуття права власності релігійними організаціями.

Слід звернути увагу на той факт, що на сьогоднішній день у вітчизняній цивілістиці відсутні окремі дослідження, присвячені характеристиці способів набуття права власності релігійними організаціями. Як правило, характеризують лише с точки зору світського права, без врахування окремих особливостей, які також не можна залишати поза увагою. Науково-теоретичною базою є наукові роботи вчених-цивілістів, теоретиків, теологів: С. Н. Братуся, М. Ю. - Варяса, А. А. Вишневського, Г. О. Друзенка, В. І. Єленського, Є. О. Харитонова, В. О. Ципіна та ін.

Згідно із ст. 35 Конституції України кожному гарантується право на свободу світогляду і віросповідання [1].

В Україні усі правовідносини, пов'язані із свободою совісті і діяльністю релігійних організацій, регулюються законодавством України. Законодавство України про свободу совісті та релігійні організації складається з Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (далі — Закон) та інших законодавчих актів України, виданих відповідно до нього (ст. 2 Закону).

Завданнями цього Закону, відповідно до ст. 1, є, зокрема: визначення обов'язків держави щодо релігійних організацій; визначення обов'язків релігійних організацій перед державою і суспільством; подолання негативних наслідків державної політики щодо релігії і церкви.

Відповідно до ст. 9 Закону релігійні управління і центри діють на підставі своїх статутів (положень), що реєструються у порядку, встановленому ст. 14 цього Закону.

Стаття 10 Закону передбачає, що релігійні управління і центри мають право відповідно до своїх зареєстрованих статутів (положень) засновувати монастирі, які діють на підставі своїх статутів (положень), що реєструються у порядку, встановленому ст. 14 цього Закону. Монастирі можуть бути утворені також у порядку, передбаченому цим Законом, для утворення релігійних громад, з реєстрацією їх статутів (положень). Релігійна організація визнається юридичною особою з моменту реєстрації її статуту (положення). Релігійна організація як юридична особа користується правами і несе обов'язки відповідно до чинного законодавства і свого статуту (положення) (ст. 13 Закону) [2].

Проаналізуємо матеріали практики, відповідно до Статуту Свято-Тихвінського жіночого монастиря Дніпропетровської єпархії Української Православної Церкви, зареєстрованого Державним комітетом України у справах релігії (постанова № 5/3 від 26 травня 1998 р.). Свято-Тихвінський жіночий монастир є релігійною організацією, котра, як структурний підрозділ Української Православної Церкви, входить до складу Дніпропетровської єпархії. Засновником монастиря є Українська Православна Церква.

Згідно з п. 12 Статуту, монастир володіє правами юридичної особи у рамках, визначених законодавством України, цим Статутом, Статутом Української Православної Церкви та Статутом Дніпропетровської єпархії.

Монастир, відповідно до п. 23 Статуту, має право створювати для релігійної освіти дітей і дорослих школи, а також проводити навчання в інших формах. З цією метою використовуються власні приміщення, приміщення, які нада-

ються державними та громадськими організаціями, а також приватними особами на договірних умовах.

Пункт 30 Статуту передбачає, що будівлі, споруди, предмети культу, об'єкти соціального, добродійного та господарського призначення, кошти, література, інше майно, набуте монастирем, утворене ним за рахунок власних ресурсів, пожертвуване громадянами, підприємствами, закладами та організаціями, передане державою, а також набуте на інших законних підставах, є власністю монастиря Української Православної Церкви.

У разі припинення діяльності монастиря як структурного підрозділу Української Православної Церкви його правонаступником є Українська Православна Церква в особі її керівного органу. Як структурний підрозділ Дніпропетровської єпархії Української Православної Церкви монастир визнає виняткове право розпоряджатися культовими будівлями, що належать Українській Православній Церкві на правах власності та перебувають на балансі Дніпропетровської єпархії чи монастиря так само, як і право розпоряджатися священними предметами, включаючи ікони, за Священним Синодом Української Православної Церкви. Розпоряджатися іншими будівлями та спорудами, що належать монастирю на правах власності, монастир може за згодою Священного Синоду Української Православної Церкви (п. 31 Статуту).

Відповідно до Довідки Дніпропетровського єпархіального управління від 10 листопада 2009 р. за № 774 Свято-Тіхвинський жіночий монастир канонічно підпорядковується керуючому Дніпропетровською єпархією Української Православної Церкви митрополиту Іринію. Дніпропетровська єпархія, в свою чергу, знаходиться в юрисдикції Української Православної Церкви.

В Статуті про управління Української Православної Церкви, прийнятому Собором Української Православної Церкви у листопаді 1990 р. із змінами, зазначається, що Українська Православна Церква об'єднує єпархії, монастирі і є самокерованою частиною Руської Православної Церкви. До установ Української Православної Церкви відносяться єпархії, монастирі.

Згідно зі Статутом Священний Синод Української Православної Церкви є органом управління Української Православної Церкви у період між Соборами єпископів Української Православної Церкви і засновує або ліквідує єпархії та монастирі.

До обов'язків Священного Синоду також входить вирішення питань, пов'язаних з володінням та користуванням, розпорядженням будівлями і майном, призначеним спеціально для здійснення цілей та завдань Української Православної Церкви, а також установлення порядку розпорядження, володіння та користування іншим майном Української Православної Церкви.

Статут передбачає, що єпархіальний архієрей є повноважним представником Української Православної Церкви перед органами державної влади у питаннях, що стосуються його єпархії, а також має вищий нагляд за єпархіальними установами та монастирями. Єпархіальний архієрей, здійснюючи управління єпархією, звертається до органів державної влади з питань повернення у власність або передачі в користування Церкві храмів та інших

будівель і споруд, які є майном колишньої церковної власності, вирішує питання щодо права власності (володіння, користування, розпорядження) церковним майном у межах єпархії, підтверджує належність монастирів, що входять до єпархії.

Монастир відповідно до Статуту про управління Української Православної Церкви — це церковна установа, в якій мешкає і здійснює свою діяльність чоловіча або жіноча громада, що складається з православних християн, які добровільно обрали чернечий спосіб життя заради духовного та морального вдосконалення. Питання про відкриття монастирів вирішується Священним Синодом Української Православної Церкви.

У своєму житті та діяльності монастирі керуються положеннями Статуту про управління Української Православної Церкви, Положенням про монастирі та чернецтво, Уставом внутрішнього життя, ухваленим єпархіальним архієреєм, та власним Статутом, зареєстрованим в органах державної влади.

Статут про управління Української Православної Церкви також передбачає, що монастир може у встановленому законом порядку отримувати від органів державної влади у власність або в користування храми, церковне начиння, житлові приміщення та господарські будівлі і відповідає за збереження цього майна. Монастирі можуть мати подвір'я (скити). Подвір'ям (скитом) називається розташований за межами монастиря храм з житловими та іншими приміщеннями, що перебувають в його віданні. Подвір'я (скит) перебуває в юрисдикції того ж архієрея, що й монастир.

Згідно зі Статутом будівлі, предмети культу, об'єкти виробничого, соціального і добродійного призначення, кошти та інше майно, набуто Київською Митрополією Української Православної Церкви, синодальними установами, управліннями єпархій, парафіями, монастирями, духовними навчальними закладами, місіями, братствами і сестринствами Української Православної Церкви, створене ними за рахунок власних ресурсів, пожертвуване громадянами, підприємствами та організаціями або передане державою, а також придбане на інших підставах, передбачених законом, є їхньою власністю.

Питання, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням культовими будівлями та майном, вирішують Київська Митрополія Української Православної Церкви, управління єпархій, синодальні установи, монастирі, парафії, духовні навчальні заклади, місії, братства, сестринства та інші структурні підрозділи Української Православної Церкви. Ці підрозділи оперативного управління відокремленою частиною церковного майна і є підзвітними в порядку підлеглості вищому підрозділу зі Статутом про управління Української Православної Церкви [3].

Способи набуття права власності релігійними організаціями регулюються статутами цих організацій.

Підставами виникнення права власності, як ми бачимо, є різні обставини (юридичні факти), з якими норми права пов'язують встановлення правовідносин власності. Згідно з ч. 1 ст. 328 ЦК це можуть бути будь-які підстави [4], не заборонені законом, зокрема події (смерть спадкодавця), договори (купівля-

продаж), юридичні вчинки (виявлення скарбу), цивільні стани (перебування у шлюбі), а також юридична сукупність (заповіт і смерть спадкодавця) тощо.

Способи набуття права власності поділяють на первинні і похідні (вторинні).

Суть його полягає в тому, що первинними є такі способи набуття права власності, де права власника не ґрунтуються на правах інших осіб.

Похідні — навпаки, припускають, що право набувача ґрунтується на праві відчужування речі. Культурні будівлі і майно, які становлять державну власність, передаються організаціями, на балансі яких вони знаходяться, у безоплатне користування або повертаються у власність релігійних організацій безоплатно за рішеннями обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а в Республіці Крим — уряду Республіки Крим.

Тобто, вирішення майнових питань релігійних організацій можливе:

— шляхом передачі культурних будівель та майна, які становлять державну власність, організаціями, на балансі яких вони знаходяться у безоплатне користування;

— шляхом реституції — повернення у власність релігійних організацій безоплатно за рішеннями обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а в Республіці Крим — Уряду Республіки Крим культурних будівель і майна, які становлять державну власність.

Поділ способів набуття права власності на первинні і похідні має велике практичне значення, оскільки від типу способу (підстави) встановлення права власності залежить характер претензій, що можуть бути заявлені до власника. Як зазначали ще давньоримські правники — ніхто не може передати прав більше, ніж має сам [5]. Це означає, що оскільки при похідних способах набуття права власності право набувача ґрунтується на праві відчужувача, то оспороватися може не тільки право власника, а й право осіб, що передали йому у власність спірну річ. Відповідно при первинних способах виникнення права власності оспоровання цього права можливе лише щодо самого власника.

Питання про способи набуття релігійними організаціями власності трактується в сучасному канонічному праві досить широко. Згідно з каноном 1259 «Церква може купувати речі будь-яким справедливим способом, передбаченим природним або позитивним правом, яким дозволено придбавати власність іншим особам». У число справедливих способів входять як способи, традиційні для світського цивільного права (купівля-продаж, дарування тощо), так і специфічні для церкви (підтримка з боку віруючих). Слід відмітити, що до позитивного права канон відносить як світське цивільне, так і канонічне право, останньому віддається пріоритет [6].

Оскільки даний канон оперує моральним критерієм — справедливістю способу набуття власності, то питання про кваліфікацію кожного випадку набуття власності буде залежати від обставин конкретної справи. Наприклад, вплив на волю особи яка помирає з метою примусити скласти заповіт на користь церкви, було б визнано несправедливим способом набуття власності.

Традиційним для церкви способом придбання речей була підтримка віруючих. Цей спосіб зберігає свою актуальність і в даний час. Згідно з каноном

1260 церква має внутрішньо властиве їй право вимагати від християн того, що необхідно для досягнення її цілей. З точки зору цивільного права цей акт постає як договір дарування. З точки зору канонічного права це більш ніж дарування — підтримка Церкви віруючими постає тут як форма участі мирян у досягненні тих цілей, заради яких існує церква. Даний аспект — передача майна як участь мирян у виконанні церквою своєї земної місії — неодноразово підкреслюється в церковних документах.

Важливе значення має та обставина, що право віруючих на передачу майна церкві не підлягає обмеженню ззовні і що церква не визнає відповідних заборон з боку держави або інших суб'єктів (наприклад, з боку інших членів сім'ї). Очевидно, однак, що і в цьому випадку повинні дотримуватися правила про справедливе набуття майна у власність.

Віруючі можуть добровільно передавати майно церкві, але в ряді випадків може виникати зобов'язання матеріальної підтримки церкви.

Відзначимо ще один інститут, що відноситься до набуття власності, — набувальна давність. Набувальна давність можлива, однак вона піддається ряду обмежень. Власне культові речі за загальним правилом можуть набуватися в силу набувальної давності лише публічними юридичними особами (це стосується держав, де Церква та релігійні організації визнані юридичними особами публічного права). Якщо в силу будь-яких обставин у минулому подібні сакральні об'єкти знаходяться в даний час у власності фізичних осіб, вони можуть перейти у власність іншої фізичної особи, але незаконним вважається їх використання не за призначенням, за винятком випадків, коли ці речі втратили своє первісне призначення чи благословення. Інші об'єкти церковної власності можуть набуватися шляхом набувальної давності з дотриманням термінів, що розрізняються в залежності від категорії речей. Згідно з каноном 1270, термін давності щодо нерухомого майна, а також рухомого майна та прав вимоги, що належать Апостольському Престолу, встановлений на сто років. Термін давності щодо таких же речей, що належать іншим публічним церковним юридичним особам, — тридцять років [6].

Отже, вітчизняний законодавець не виокремлює специфіку релігійних організацій і передбачає лише загальноприйнятні способи набуття права власності, без врахування особливостей.

Література

1. Конституція України від 28 липня 1996 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
2. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23 квіт. 1991 р. № 987-ХІІ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Справа № 10/226-09 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/>
4. Цивільний кодекс України в редакції від 16 січня 2003 року : офіц. видання. — К. : Парлам. вид-во, 2003.
5. Харитонов Є. О. Римське право (Інституції) / Є. О. Харитонов. — Х. : Одісея, 2000. — С. 67.
6. Вишнезский А. А. Правовой режим церковной собственности по каноническому праву Римско-католической церкви // Правоведение. — 2000. — № 1. — С. 92–100.

Анотація

Кривенко Ю. В. Способи набуття права власності релігійними організаціями. — Стаття.

У статті розглянуто особливості набуття права власності релігійними організаціями, оскільки способи набуття права власності релігійними організаціями регламентуються не лише Цивільним кодексом України, Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації», а також статутами цих організацій.

Ключові слова: релігійні організації, право власності, способи набуття права власності.

Аннотация

Кривенко Ю. В. Способы приобретения права собственности религиозными организациями. — Статья.

В статье рассмотрены особенности приобретения права собственности религиозными организациями, поскольку способы приобретения права собственности регламентируются не только Гражданским кодексом Украины, Законом Украины «О свободе совести и религиозных организациях», а также уставами этих организаций.

Ключевые слова: религиозные организации, право собственности, способы приобретения права собственности.

Summary

Krivenko Y. V. Ways of Acquiring Ownership by Religious Organizations. — Article.

In the article features the acquisition of ownership of religious organizations as ways of acquiring property rights are governed not only by the Civil Code of Ukraine, the Ukrainian Law «On Freedom of Conscience and Religious Organizations», as the charters of these organizations.

Keywords: religious organizations, property rights, ways of acquiring ownership.

УДК 347.122:007

М. В. Матійко

АСПЕКТИ ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ФУНКЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА, ЩО ВИДІЛЯЮТЬСЯ ВІДПОВІДНО ДО ЕТАПІВ ПОВЕДІНКИ, ЯКА СТАНОВИТЬ ОБ'ЄКТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ФУНКЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Сучасний етап розвитку правової науки вимагає посилення уваги до фундаментальних проблем методологічного характеру як умов достовірності наукових знань, проблем, що пов'язані з новими методами пізнання правових явищ, вдосконаленням пізнавального інструментарію.

У сучасних умовах при аналізі правових явищ актуальним вдається використання функціонального підходу [1].

При дослідженні проблем сутності будь-якої галузі права обов'язково підкреслюється, що право має загальносоціальну цінність, яка повною мірою розкривається через його функції [2].

Констатуємо наявність наукових розробок щодо функцій цивільного права, їх структури та класифікації (праці О. О. Красавчикова, С. Т. Максименко, М. Г. Проніної, Б. І. Пугінського, А. Я. Риженкова, О. М. Садікова, та ін), проблем інформаційної функції цивільного права, інформаційних аспектів права